

УДК 124.5:241(282)

DOI <https://doi.org/10.30970/2307-1664.2019.26.10>

ТЕОЛОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ НЕЛЕГІТИМНОСТІ ВЛАДИ У ТВОРІ ДЖОРДЖО АГАМБЕНА «ТАЄМНИЦЯ ЗЛА: БЕНЕДИКТ XVI ТА КІНЕЦЬ ЧАСІВ»

Олександр Тимофєєв

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,

Інститут гуманітарних і соціальних наук,

кафедра філософії і педагогіки

пр. Дмитра Яворницького, 19, 49600, м. Дніпро, Україна

Метою статті є експлікація теологічного обґрунтування нелегітимності сучасних мирських інституцій та Церкви в книзі Джорджо Агамбена «Таємниця зла: Бенедикт XVI та кінець часів». Цей короткий твір об'єднує лекцію, яка була прочитана Дж. Агамбеном 13 листопада 2012 року з нагоди присвоєння йому ступеня почесного доктора теології в університеті Фрібурга (Швейцарія), і роздуми про історичний жест Бенедикта XVI. Автор статті звертає увагу на позитивне тлумачення Агамбеном «великої відмови» Бенедикта XVI – найвидатнішої церковної події нашого часу. Розглядаючи теологічні конотації цього вчинку, Агамбен поміщає його в есхатологічний та еклезіологічний контекст, відбудовуючи «трикутник» богословського дискурсу. Вершинами цього «трикутника» постають: друге Послання до Солунян ап. Павла, друге та сьоме правила “Liber Regularum” донатистського богослова IV ст. Тихонія (та їх переосмислення Августином у “De Civitate Dei”), твори молодого теолога Йозефа Ратцингера (майбутнього папи Бенедикта XVI). Говорячи про втрату сучасною Церквою істотної легітимності, Агамбен приводить тлумачення Тихонія та його репрезентацію Йозефом Ратцингером, згідно з яким Церква постає дводольним тілом: одна сторона нечестивих, інша – праведних. Але і Церква Христа і церква Антихриста – це одна і та сама Церква. Остаточний розділ буде здійснений лише наприкінці часів. Затримка (катехон) пов'язана з перевагою мирського елемента в Церкві. Коли тимчасовий елемент переважає над духовним, Церква втрачає свою кінцеву мету і приречена на корупцію, таким чином втрачаючи свою легітимність. Криза Церкви, а також сучасних політичних інститутів пов'язана з перевагою одного з полюсів бінарних опозицій: економіки й есхатології, легітимності та законності, духовної сили та тимчасової влади. На думку Агамбена, «велика відмова» Бенедикта XVI постає взірцевим вчинком сміливості у ствердженні духовних цінностей. Автор статті робить висновок, що цей твір Агамбена висвітлює важливість історичної та месіанської ролі Церкви в сучасних реаліях, разом з тим нагадуючи про необхідність радикального етичного вибору.

Ключові слова: Дж. Агамбен, Бенедикт XVI, есхатологія, легітимність, «таємниця беззаконня».

Сучасного італійського мислителя Джорджо Агамбена називають одним із найвідоміших та популярних філософів нашого часу. Більшою мірою таку популярність приніс йому політико-антропологічний проєкт Homo Sacer, який Агамбен «покинув» у 2014 р. Друга частина четвертого тому під назвою «Використання тіл» стала останньою главою в його двадцятирічній дослідній роботі – про це автор заявив на першому засіданні семінару 2014 року в European Graduate School та в передмові до самої книги. Саме «покинув» роботу, говорить та пише він: «оскільки жодне трудомістке філософське починання не може бути доведено до кінця, не може бути завершено» [1, xiii]. У цьому висловлюванні можна побачити характерну рису філософських розвідок Агамбена – розкривати нові сенси відомих подій. Так, у 2013 р. Агамбен напише невеличку книгу (яка не увійшла

до проєкту *Homo Sacer*) під назвою «Таємниця зла: Бенедикт XVI та кінець часів». У цій роботі Агамбен намагається «зрозуміти рішення Папи Римського Бенедикта XVI, помістивши його в теологічний та еклезіологічний контекст» [2], ще раз підтверджуючи свій титул «богословського провокатора академічної філософії» [3, с. 180].

Зауважимо, що невеличка книга Агамбена насичена багатьма сенсами, концептуальними розробками та історичними посиланнями в новій інтерпретації, які виникають, коли автор намагається відповісти на запити нашого часу. Як це притаманно творам Агамбена, «Таємниця зла» запрошує до діалогу з деякими з попередніх робіт автора, особливо з тими, які мають відношення до тем закону, норм та винятків, а також з тими, що роблять акцент на месіанстві та есхатології. Таким чином, «Таємниця зла» поглиблює «теологічну» лінію дослідження, позначену в «Царстві і славі» як «богословська генеалогія економіки та управління».

До цього твору Агамбена зверталися багато іноземних авторів: Д. Дасенбері, Б. Зазо, М. Майдан, Х. Муньос, Ф. Пазеллі, Г. Поцці, Х. Россо, М. Еспіноса, Е. Мейєр та ін. Здебільшого це рецензії на книгу. В Україні творчості Агамбена присвячено декілька наукових розвідок таких учених, як: Т. Воропай, А. Денисенко, А. Полторацька, О. Тимофєєв, К. Шевчук. Але, на жаль, останні «теологічні» роботи італійського мислителя в українському філософському просторі залишаються практично без уваги.

У цьому зв'язку метою дослідження постає експлікація теологічного обґрунтування нелегітимності сучасних мирських інституцій та церкви в книзі Дж. Агамбена «Таємниця зла. Бенедикт XVI та кінець часів». Як джерело цитування ми будемо посилатися на іспанський переклад “El misterio del mal: Benedicto XVI y el fin de los tiempos”, розміщений на електронному ресурсі журналу *Fractal* [2].

У пізніх роботах Агамбена, таких як «Царство і слава» (2008), «Opus Dei. Археологія обов'язку» (2012), «Найвища бідність» (2013), а також у «Таємниці зла», звернення до історії теології стає основною конструктивною лінією. Але було б помилкою вважати, що через це ми говоримо про богословські книги. Ці роботи в основному написані про політику. Загальна теза Агамбена, яка, безсумнівно, має пряме відношення до Карла Шмітта (серед інших), полягає в тому, що ключ до функціонування сучасних політичних концепцій знаходиться в історії теології. Таким чином, дослідження теологічних конотацій у філософських творах Агамбена може сприяти розширенню та уточненню сенсів, потенційно закладених у творах римського філософа.

У «Таємниці зла» Агамбен продовжує критику сучасних політичних інститутів. Увага зосереджена на протиставленні легітимності та законності. Книга складається з двох частин: перша частина «Таємниця Церкви» присвячена філософському осмисленню найвідомішої церковної події 2013 р. – відречення Папи Римського Бенедикта XVI від титулу вікарія Христа.

Перша частина фокусується на кризі сучасного суспільства, що пов'язана не тільки з поширеною незаконністю інститутів, але перш за все з тим, що вони втратили свою легітимність, яка має встановлювати та затверджувати їхню владу. В другій частині “*Mysterium iniquitatis*” («Таємниця беззаконня») відтворено неопублікований текст лекції, яка була прочитана Агамбеном 13 листопада 2012 року в університеті Фрібурга (Швейцарія) з нагоди присвоєння йому титулу *honoris causa* в теології. У цьому розділі розглядається багато питань першої частини, але з акцентом на важливості «політичного значення месіанської теми кінця часів нині, як і двадцять століть назад» [2]. Основна мета книги – показати марність мирської легітимності кожної установи та політичної структури, досі існуючих на землі.

Книга завершується чотирма додатками, в яких відтворюються джерела, що були використані італійським філософом для обґрунтування своїх аргументів. Перший текст – «Декларація Целестина V», за допомогою якої цей Папа відрікається від своєї інавгурації Верховного Понтифіка в грудні 1294 року. За ним слідує лист, який, переслідуючи ті ж цілі, Бенедикт XVI представив перед штаб-квартирою Ватикану в 2013 р. Далі йдуть друге та сьоме правила книги “*Liber Regularum*” донатистського богослова Тихонія Африканського (пом. 395 р.). Завершується ця частина 19 главою XX книги августинівського тексту “*De Civitate Dei*”, в якій коментуються деякі вірші Другого Послання до Солунян. В узагальненому вигляді філософські роздуми ґрунтуються на «трикутнику» богословських джерел: друге Послання до Солунян ап. Павла, друге та сьоме правила “*Liber Regularum*” Тихонія (та їх переосмислення Августином у “*De Civitate Dei*”), твори молодого теолога Йозефа Ратцинґера (майбутнього Папи Бенедикта XVI).

З перших сторінок книги стає зрозумілим, що жест відречення Папи Римського Бенедикта XVI трактується Агамбеном у позитивному значенні: «Фактично ми переконані, що, здійснивши «велику відмову», Бенедикт XVI надав більше доказів зразкового розуміння та цінності, ніж нищості» [2].

Теза Агамбена полягає в тому, що відмова Бенедикта XVI постає рішенням, яке завдячує не стільки фізичному стану (та його погіршенню, як було об’явлено в офіційній промові), але є вибором, який мав місце після довгих медитативних роздумів, та є наслідком глибокого богословського розуміння Церкви. Таким чином, «велика відмова» не є доказом боягузтва, навпаки, цей вибір свідчить про крайню сміливість Папи Бенедикта XVI. Підтвердженням, що рішення папи не було спонтанним, Агамбен наводить той факт, що 28 квітня 2009 року Бенедикт XVI відвідав місце поховання папи Целестина V в Аквилі та поклав на його могилу свій палій. Цей вчинок може розумітися як звернення за порадою та підтримкою в здійсненні вибору.

З історії папства відомо, що престарілий монах-відлюдник Петро Дель Мурроне, який жив у повній самотності в горах Абрुці, піддавшись на умовляння Карла II Анжуйського та його сина Карла Мартела, влітку 1294 р. був возведений на папський престол під ім’ям папи Целестина V. Але через п’ять місяців, відчуваючи свій сан нестерпним тягарем та побоюючись за свій духовний порятунок, Целестин V прийняв рішення добровільно відмовитися від сану. 10 грудня 1294 р. він офіційно об’явив про відставку, облачився в свій одяг відлюдника і щасливий поспішив повернутися у гори [4, с. 147–148].

Проводячи паралелі, Агамбен приводить текст відмови Целестина V та навіть знаходить спільні риси з текстом останньої промови Бенедикта XVI. Обидва наполягають на фізичній втомі: Целестин V зазначив про «слабкість тіла» (*debilitas corporis*); тоді як Бенедикт XVI про зменшення «енергії тіла» (*vigoris corporis*) [2]. Але справжня причина в обох випадках залишається прихованою. Археологічна методологія дає змогу Агамбену провести паралелі між справжніми причинами відмови. В обох випадках це бажання зберегти своє духовне покликання від мирських справ курії. Так, згідно з давніми джерелами, справжня причина відречення Целестина V лежить в обуренні щодо «розкрадання та симонії» [2].

Цікаво, що Данте, який був свідком цих подій, напише в Божественній комедії щодо вчинку Целестина V:

«Побачив я того з нероб неплідних,

Хто зрікся, страхопуд, великих справ» (Пекло, 3:59-60) [5].

Справа в тому, що папа Целестин V не мав досвіду адміністративної роботи та зовсім розгубився, потрапивши в корупційний світ інтриг та змов курії. Його радник кардинал Кастані, побачивши розгубленість понтифіка, з далекоглядною метою домігся навести

79-річного папу-монаха на думку про відмову від сану. Не дивно, що наступником Целестина V став саме кардинал Каєтані, взявши ім'я Боніфація VIII. Про ці події читаємо у Данте, котрий був непримиренним ворогом Боніфація VIII:

«Ти, може, утомився від труднацій

З багатствами, що викрав ради них

Красуню¹ й нею торг ведеш в палаці?» (Пекло, 19:55-57) [5].

Слід зазначити, що з понтифікату Боніфація VIII починається епоха, звідки бере свій розвиток фінансове хазяйнування курії та непотизм (призначення родичів на посади). Так, джерела повідомляють, що папа Боніфацій VIII безмірно любив дві речі: гроші та своїх родичів [4, с. 148].

Тепер стає зрозумілою теза Агамбена, що відмова від сану не є проявом боягузтва, навпаки, її треба вважати доказом крайньої сміливості. Фактично як у XIII ст. Целестин V, так і в наш час Бенедикт XVI, зіткнувшись з курією, яка перебуває в полоні гонитви за тимчасовою владою, віддає перевагу використанню духовної сили в єдиній формі, яка тільки й може вважатися можливою, а саме у формі зречення. Агамбен пише про «велику відмову» Бенедикта XVI як про «зразковий акт» проти Церкви, що приводить до усвідомлення життєво важливої «втрати істотної легітимності» [2].

Цей жест Бенедикта XVI, на думку Агамбена, має не тільки історичну передумову, але й глибоке богословське підґрунтя. По-перше, термін “*Mysterium iniquitatis*” («Таємниця беззаконня», або «Таємниця зла»), винесений Агамбеном у заголовок книги та її другої частини, має біблійне походження. Він взятий з «важливого та неясного» [6, с. 142] уривку другого Послання ап. Павла до Солунян, що містить пророцтво про кінець часів.

Приведемо цей уривок повністю (в перекладі Івана Огієнка):

«Благаємо ж, браття, ми вас, щодо приходу Господа нашого Ісуса Христа й нашого згромадження до Нього, щоб ви не хвилювалися зараз умом та не жалились ані через духа, ані через слово, ані через листа, що він ніби від нас, ніби вже настав день Господній. Хай ніхто жадним способом вас не зведе! Бо той день не настане, аж перше прийде відступлення, і виявиться беззаконник (*ho corruptio te anomias* – людина беззаконня), призначений на погибіль, що противиться та несеться над усе, зване Богом чи святощами, так що в Божому храмі він сяде, як Бог, і за Бога себе видаватиме. Чи ви не пам'ятаєте, як, ще в вас живши, я це вам говорив був? І тепер ви знаєте, що саме не допускає (*to katethon*) з'явиться йому своєчасно. Бо вже діється таємниця беззаконня (*mysterion tes anomia*)²; тільки той, хто тримає тепер, буде тримати (*ho katethon*), аж поки не буде усунений він ізсереди. І тоді то з'явиться той беззаконник (*anomos*), що його Господь Ісус заб'є Духом уст Своїх і знищить з'явленням приходу Свого. Його прихід за чином сатани буде з усякою силою й знаками та з неправдивими чудами, і з усякою обманою неправди між тими, хто гине, бо любови правди вони не прийняли, щоб їм спастися» (2 Сол. 2: 1-10).

У цьому уривку ап. Павло говорить про кінець часів, настання якого пов'язане з появою двох персонажів:

1) «людина беззаконня» (або «поза законом», *anomos*) – термін, яким Павло позначає, найвірогідніше, Антихриста³, та за коментарями Отців – Римську Імперію (Ієронім, Тертуліан) або саму Церкву (Тихоній);

¹ Під «красунею» мається на увазі Церква, Папу називали «супругом Церкви».

² У Вульгаті перекладається як *mysterium iniquitatis*.

³ Апостол Павло, на відміну від апостола Івана, ніколи не говорив про *ἀντίχριστος*.

2) «затримка» (катехон, *katethon*) – те, що відтерміновує прихід Христа та кінець світу. Апостол наполягає, що таємниця беззаконня вже діється і буде тривати, доки не стане явним беззаконник, і тоді «Господь Ісус заб’є його Духом уст Своїх і знищить з’явленням приходу Свого» (2 Сол. 2:8).

Агамбен звертається до книги правил “*Liber Regularum*”⁴ донатистського богослова четвертого століття Тихонія, ідеями якого, на думку Агамбена, блаженний Августин був натхненний на написання “*De Civitate Deo*”. Цікаво, що молодий теолог Йозеф Ратцингер у тридцятирічному віці присвятив Тихонію важливу богословську статтю.

У другому та сьомому правилах “*Liber Regularum*” Тихоній каже про двудольне тіло Церкви: одна частина грішних, інша – благословених, причому ці частини складають одне тіло, що має і гріх, і благодать. Обґрунтування своєї позиції Тихоній знаходить у строках «Пісні Пісень»: «Чорна я, але красива» (*Fusca sum et decora*). Тобто єдина дружина Христа, чие тіло – тіло Церкви, має «ліву» і «праву» сторони: чорну церкву (*fusca*), церкву нечестивих, які слідуєть справам Сатани, й справедливу Церкву (*decora*) вірних Христа. Але і Церква Христа, і церква Антихриста – це одна і та сама Церква, яка буде розділена (*discessio*) тільки наприкінці часів. Таким чином, Тихоній розділяє добро та зло в тимчасовій катехонічній природі Церкви [2].

Цитата з сьомого правила Тихонія «Про диявола та його тіло» дещо пояснює таємницю беззаконня: «А відбувається це і буде відбуватися з часу страждань Господа до тих пір, поки з середовища цієї таємниці беззаконня не видалиться Церква, яка запобігає виявленню нечесття в свій час по сказаному Апостолом: «и ныне удерживающее весте, во еже явитися ему в свое... время: тайна бо уже деется беззакония: точию держай ныне, дондеже от среды будет. И тогда явится беззаконник (тот)» (2 Сол. 2:6-8; біблійна цитата приведена старослов’янською) [7].

Це те, на чому Ратцингер наполягає в своїй статті: «Звідси слідує, що Антихрист належить Церкві, росте в ній до великого *discessio* (розділення), яке буде введено фінальним одкровенням» [8, с. 175].

У виступі 22 квітня 2009 року, за два місяці до того, як він поклав свій палій на могилу Целестина V, Бенедикт XVI знову згадує фігуру Тихонія, пропонуючи модель, за допомогою якої ми маємо нині зрозуміти «таємницю Церкви». Він пише: «Тихоній бачить перш за все відображення таємниці Церкви. Він дійшов висновку, що Церква була двудольним тілом; одна частина належить Христу, проте є і друга частина, котра належить дияволу» [9].

Своєю чергою Агамбен посилається на богослова Івана Ілліча, щоб стверджувати, що Церква завжди вже є “*mysterium iniquitatis*” («таємниця беззаконня») як “*conruptio optimi pessima*” (що можна перекласти як «падіння доброго – найбільш зле падіння», або «корупція найкращого – найгірша корупція»). Це формула, за допомогою якої ми можемо узагальнити сучасне «спотворення християнства» [10]. Найзначніша фігура цього давнього вислову полягає в тому, що корупція належить не до хорошого, а саме до найкращого.

У цьому контексті треба згадати вчення св. Бернарда Клервоського (1090/91-1153) про «три епохи» в історії Церкви. Перша – епоха мучеників, коли християн гнали та вбивали за віру; друга – епоха еретиків, коли самі християни спотворюють церковне вчення; третя і найжахливіша епоха почнеться в останні дні, коли Церква настільки паде й розбеститься, що з неї повстане антихрист. Лідер Реформації Мартин Лютер був упевнений, що Церква

⁴ Повна назва твору “*Liber de septem regulis ad investigandam et inveniendam S. Scripturae intelligentiam*” («Книга про сім правил для дослідження і знаходження сенсу Св. Письма»).

входить в цю третю, останню стадію. Мотивований есхатологічними попередженнями св. Бернарда про кінець часів та приголомшений корупцією в Церкві, Лютер вважав, що живе в період останніх днів [11, с. 25]. Споглядаючи сучасну ситуацію також не залишається сумнівів, що “*mysterium iniquitatis*” («таємниця беззаконня») «вже діється» (2 Сол. 2:7).

Цікавим є тлумачення Агамбеном слова *mysterium* – згідно з перекладом з давньогрецької, це не секрет, а *драма*, «драматичне дійство», яке, так би мовити, відбувається в кожний момент та в якому постійно (як у театрі на сцені) грають долю людства. У цій драмі ставкою є спасіння або загибель людей. Що ж до “*mysterium iniquitatis*” («таємниці беззаконня») Агамбен зауважує, що цей термін, вирваний з есхатологічного контексту, «перетворюється на суперечливе онтологічне поняття, на деяку онтологію зла» [2]. У цьому сенсі таємниця зла зовсім не таємнича. «Розкриття цієї таємниці означає висвітлення бездіяльності закону та істотної нелегітимності будь-якої влади в месіанський час», – пише Агамбен у творі «Час, що залишився» [6, с. 145].

Згідно з Агамбеном, Церква як подвійна природа протилежностей має внутрішній застій між обмеженням у часі (катехон), який суперечить цілісності закону (аномос) та есхатологічним виміром Кінця. Реактивуючи свої тези з книг «Час, що залишився» та «Царство і Слава», Агамбен пише: «У Церкві є два непримиренні та разом з тим таємно взаємопов’язані елементи: мирський елемент часу і те, що підтримується у відношенні кінця часу та світу. Коли есхатологічний елемент затемнюється, мирська економіка (ойкономія) стає справді вічною, тобто безкінечною та безцільною» [2].

Завдання Церкви, яка забезпечує порятунком, полягає в тому, щоб знову ввести таємницю зла в есхатологічний контекст, не перетворюючи її на вічну структуру, а конкретизуючи її в кожній історичній дії, де «вирішальний конфлікт завжди відбувається», та в якому «кожен покликаний грати свою роль безумовно й однозначно». Бенедикт XVI постає контркатехоном, оскільки в своєму зреченні він може виявити есхатологічну структуру, що залишає позаду економіку вікарія. Згідно з Агамбеном, послання Бенедикта XVI було «нічим іншим, як здатністю залишатися на зв’язку зі своєю власною метою» [2].

Підтверджуючи свій титул «богословського провокатора академічної філософії», Агамбен пропонує бачення сучасної церкви та політичних інститутів у бінарних принципових опозиціях: економіки й есхатології, легітимності та законності, духовної сили та тимчасової влади. Італійський філософ наполягає, що інститути суспільства залишаються живими та діючими тільки тоді, коли обидва принципи залишаються присутніми, ніколи не намагаючись співпадати та не затемнюючи один одного. Будь-яка перевага одного з принципів поглиблює сучасний кризовий стан. «Невидима рука» ринку, закон або влада стають марними без есхатології, легітимності та духовності. Коли тимчасовий елемент переважає над духовним, Церква втрачає з виду свою кінцеву мету та приречена на корупцію. У цьому сенсі вчинок Бенедикта XVI постає взірцем сміливості у ствердженні духовних цінностей. Своєю «великою відмовою» папа Бенедикт XVI запропонував віруючим повернутися до роздумів про есхатологію, до відчуття «останніх речей», які мають спрямовувати наші дії в «передостанніх речах». «Церква не зможе вижити в пасивному очікуванні вирішення конфлікту наприкінці часів, якщо не буде здатна до рішучого радикального етичного вибору» [2]. Вважаємо, що цей заклик спрямований не тільки до Церкви та політичних інститутів, але й до кожної людини.

Список використаної літератури

1. Agamben G. *The Use of Bodies: Homo Sacer IV, 2.* / Translated by Adam Kotsko. Stanford, CA : Stanford University Press, 2016. Pp. xxii + 291.
2. Agamben G. *El misterio del mal: Benedicto XVI y el fin de los tiempos* / Traducción y notas: Ilya Semo Bechet y Armando Cintra Benítez. *Fractal*. México, 2013. Número 68. URL: <http://www.mxfractal.org/RevistaFractal68GiorgioAgamben.htm>.
3. Maidan M. Reviewed by Giorgio Agamben, *The Mystery of Evil: Benedict XVI and the End of Days*. *Philosophy in Review*. 2017. No. 5/6. Pp. 180–182.
4. Гергей Е. История папства / Пер. с венгр. Москва, 1996. 463 с.
5. Данте. Божественна комедія / Пер. з італ. Є. Дроб'язко. Харків, 2001. 608 с.
6. Агамбен Дж. Оставшееся время: Комментарий к Посланию к Римлянам / Пер. с итал. С. Ермакова. Москва, 2018. 224 с.
7. Тихоний Африканский. Книга о семи правилах для исследования и нахождения смысла Священного Писания. URL: <http://booksonline.com.ua/view.php?book=148990>.
8. Ratzinger J. “Beobachtungen zum Kirchenbegriff des Tyconius im “Liber regularum”, *Revue des Études Augustiniennes*. 1956. No. 2. Pp. 173–186.
9. Benedict XVI. General Audience. (Saint Peter's Square. Wednesday, 22 April 2009). URL: http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/audiences/2009/documents/hf_ben-xvi_aud_20090422.html.
10. Di Ludovico S. Ivan Illich e la modernità quale “pervertimento” del Cristianesimo. *MZ Il Giornale del Ribelle*. URL: http://www.giornaledelribelle.com/index.php?option=com_content&task=view&id=603&Itemid=36.
11. Метаксас Э. Мартин Лютер. Человек, который заново открыл Бога и изменил мир / Пер. с англ. Н. Холмогоровой. Москва, 2019. 480 с.

**THE THEOLOGICAL JUSTIFICATION OF ILLEGITIMACY
OF POWER IN THE GIORGIO AGAMBEN'S WORK
“THE MYSTERY OF EVIL: BENEDICT XVI AND THE END OF DAYS”**

Oleksandr Tymofieiev

*National Technical University “Dnipro Polytechnic”,
Institute of Humanities and Social Sciences,
Department of Philosophy and Pedagogy
Dmytra Yavornytskoho ave., 19, 49600, Dnipro, Ukraine*

The purpose of this article is the explication of the theological justification of the illegitimacy of modern secular institutions and Church in Giorgio Agamben's book “The Mystery of Evil: Benedict XVI and the End of Days”. This short work combines a lecture delivered by G. Agamben on November 13, 2012 on honoring him with the title honoris causa in theology at the University of Fribourg (Switzerland) and reflections on the historical gesture of Benedict XVI. Author of the article pays attention to Agamben's positive interpretation of the “Great rejection” of Benedict XVI – the most eminent church event of our time. Considering the theological connotations of this act, Agamben places it in the eschatological and ecclesiological context, reproducing the “triangle” of theological discourse. The tops of this “triangle”: the second letter of St. Paul to the Thessalonians, the second and seventh rules of “Liber Regularum” of the African Donatist theologian of the 4th century Ticonius (and their rethinking by Augustine in “De Civitate Dei”), the work of the young theologian Joseph Ratzinger (future Pope Benedict XVI). Speaking about the loss of significant legitimacy by the modern Church, Agamben leads the interpretation of Ticonius and his representation by Joseph Ratzinger, according to which the Church appears as a two-side body – one side of the wicked, another one of the righteous. But both the Church of Christ and the Church of Antichrist are one

and the same Church. The final division will only be completed at the End of the time. The delay (katechon) is associated with the superiority of the secular element in the Church. When the temporal element prevails over the spiritual, the Church loses its ultimate goal and is doomed to corruption, thus losing its legitimacy. The crisis of the Church, as well as modern political institutions, is connected with the superiority of one of the poles of binary oppositions: economy and eschatology, legitimacy and legality, spiritual power and interim authority. According to Agamben, Benedict XVI's "Great rejection" appears as an exemplary act of courage in affirming spiritual values. The author concludes that this Agamben's work highlights the importance of the historical and messianic role of the Church in today's realities, at the same time it reminding of the necessity for radical ethical choices.

Key words: G. Agamben, Benedict XVI, eschatology, legitimacy, "mystery of lawlessness".